

BARANYI IMRE

1935—1968

1968. aug. 20-án, élete 34. évében, munkáját, mit oly biztatón és nem kis sikerrel kezdte és végezte, félbehagyva, egy végzetes lépést tett, és meghalt Baranyi Imre, a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem adjunktusa, az Alföld főszerkesztője. A pályatárs elmúlását mély megdöbbenéssel fogadtuk és azzal a lelkiismeretfurdalással, mely minden hozzánk álló ember pusztulásakor fölébred bennünk: vajon ismertük-e igazán, míg élt? Vajon a velünk egy téren küzdő ember munkájának elismerését a pályatársak kifejezték-e mindig, értésére adták-e, hogy munkáját megbecsülik, harcaiban mellette állnak? A szellemi alkotómunkának ez az inspiráló föltétele, s most szomorúan kell megállapítanunk, hogy gyakran természetesnek vettük Baranyi Imre nagy földatvállalásait, teljesítményeit, nem vettük észre, hogy néha vidám vagy szkeptikus gesztusai mögött öngyötrőn küszködött kétségeivel.

Baranyi Imre irodalomtörténész volt, itt is, mint minden munkájában a legnagyobbra való vállalkozás jellemezte. Tanulmányai, kis könyve Madáchról a nagy nemzeti klasszikus filozófiai, politikai, társadalomelméleti nézeteivel foglalkoztak. A *fiatal Madách gondolatvilága* című könyve a fiatal irodalomtörténész-nemzedék jeles marxista szemléletű munkáinak sorába tartozik.

Baranyi Imre szerkesztő volt, s ezen a téren pazarolta erőit egy magasabb szintű folyóirat megteremtése érdekében, ez a munka egyre több ideget és erőt élt föl az irodalomtörténész tudományos aspirációiból.

Baranyi Imre az élő magyar irodalom kritikusa volt. Kritikáiban a marxista esztétikának volt hűséges képviselője, ítéleteiben sohasem rejtette véka alá világnézeti hovatartozását és e világnézet konklúzióiból adódó irodalmi nézeteit.

Kedves szerzőjének szavait élete programjának tekintette: „az élet célja a küzdés maga”. Baranyi Imre beleroppant ebbe a küzdelembe. Példája tanulságos és figyelmeztető, elvesztésének szomorúságán ez a figyelmeztetés tör át. Emlékének képét korai veszte teszi fájdalommal elöttünk.

ÜDVÖZLET SZEGEDRŐL A TÍZÉVES IRODALMI SZEMLÉ-NEK

Szeretettel köszöntjük egy évtizedes fennállásának jubileumán pozsonyi testvérlelapunkat, az Irodalmi Szemlé-t. Ismerjük, olvassuk és tiszteljük e kitűnő lapot; hogyne vennénk mindig várakozással kézbe, hiszen színvonalát és szocialista eszmeiségét a magyar kritika és publicisztika olyan klasszikusa fémjelzi, mint Fábry Zoltán! Az Irodalmi Szemle küldetést teljesít, azt folytatja, amit a két világháború között Gál Gábor zseniális Korunk-ja elkezdett: testvéri összefogást minden ha-

INNEN- ONNAN

NYELV- ÉS IRODALÓMTUDOMÁNYI KÖZLEMÉNYEK 1968. I. SZ.

A Román Szocialista Közlársaság Akadémiája kolozsvári fiálaléjának magyar nyelvű folyóirata, évente két száma jelenik meg. 12. évfolyamának első száma különösen gazdag anyaggal bonyolítja a kolozsvári magyar nyelvű tudományosság magas szintjét, a kutatómunka eredményességét.

Jancsó Elemér a 175 éves kolozsvári színház múltjával foglalkozó műveket veszi számba és a színház történeti kutatás főladatairól szól. Egy sor tanulmány népnyelvi gyűjtés eredményeit közli: Bakos Klára Adyfalva családneveiből, Márton Gyula háromszéki, Bura László Nagykároly környéki tájszókincséről; Zsemlye János román nyelvű hatásokat kutatót a Körös vidéki tájszólásban. Torockó és vidéke 18. és 19. századi írásbeliségének nyelvéből ad új adatokat Szabó T. Attila, a kétszáz év előtti nyelvállapot rekonstrukciójának izgalmas munkája a közlemény. Nagy Olga, a jeles népremeskutató folklorista, egy ritka magyar mesetípus két élő változatát közli, *Faragó* József néprajztudós pedig egy eddig ismeretlen mesetípusról közöl.

Az irodalmi dolgozatok közt olvashatjuk Szabó György írását Kassa Dávid Zsigmondról, a 16. század végének költőjéről, aki nemcsak a kései latin nyelvű költészetnek volt érdemes kép-

INNEN- ONNAN

viselője, hanem az európai kultúra kiváló ismerője is. *Dombi Erzsébet Szabó Lőrinc Huszonhatodik év* című versciklusának intellektuális stílusjegyeiről írt szép, tanáros munkát, dicséretére mondhatjuk, hogy megállapításai teljesen az övéi, eredetiek. (Néhány az általa említett intellektuális stílusjellemzők közül: programszerű egyszerűség, természettudományos terminológia, névszóhalmaz, sűrítés, tömörítés a képalkotásban, pszichológiai realizmus stb.) Kovács János az 1921-ben megjelent és 12 számot megért Bukaresti Hírlap irodalmi törekvéseit vizsgálja, tanulmánya Bölöni György emigrációs éveinek ismeretlen részére derít fényt, Bölöni volt a lap főszerkesztője. Munkatársai voltak a lapnak többek között: Nagy Andor, Kassák Lajos, Dienes László (a Korunk alapítója), Barta Lajos, akinek a lapban eddig ismeretlen regényének (*Zürzavar*) egy részét fedezte föl Kovács János, Balázs Béla, aki többek között Bartók Béláról írt és szegedi kapcsolatokról is megemlékezett. *Kozma Dezső* a romániai magyar irodalom kutatásának eredményeit veszi számba, és elégedetlen a monográfikus földolgozások hiánya miatt, lexikográfiai munkákat és összefoglaló tanulmányokat sürget. Kétségtelenül igaz van, amikor az átfogó művek megírására buzdít, de fölsorolásából is kitetszik, hogy mind ez ideig rendkívül szorgos kutatómunka folyt egy ilyen nagyobb összefog-

KRÓNIKA

lító szocialista erőnek a nyelvi egymásrataltságot internacionalista módon értelmezett keretein belül, az éltető csehszlovákiai valóságra függesztett szemmel, de nem zárkózva el a környező szocialista országok nemzeti és nemzetiségi kultúrájától sem. A két háború közti csehszlovákiai magyar irodalom legjobb hagyományainak feltárója és tudatos folytatója az Irodalmi Szemle, melynek tízéves jubileuma a Sarló mozgalom 40 éves évfordulójával esik egybe.

S ha a szokásos köszöntő emelkedett hangulatához nem is illik, mégis megjegyezzük, hogy az Irodalmi Szemle évfordulója döbentett rá bennünket arra, hogy a lap körül éppen az utóbbi időben nagyon tehetséges írógárda nőtt föl, amelynek kritikai méltatásával, magyarországi megismertetésével a mi folyóiratunk még adósak. Jó művekben gazdag, munkáséveket kívánunk a jubiláló Irodalmi Szemlének.

Szeged, 1968. augusztus 15.

A TISZATÁJ SZERKESZTŐ
BIZOTTSÁGA

HOL SZÜLETETT ORTUTAY GYULA?

Homéroszért hét város versengett, mind magának akarta perelni a szülőhely jussát, Petőfit ma is két város vallja szülőltjének.

Így a legenda, s műfajában ez a sok túlzás helyénvaló: ha filológiai igazságokat közölné, elveszítené varázsát, s szégyényebbek lennének a múlt nagyjait illően övező és növelő hiedelmeknek.

Ritka eset, hogy a jelen szereplőit is legenda övezi, mint pl. Ortutay Gyulát, a Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiuma egykori tevékeny szereplőjét. Ortutay minden lexikon és saját bevallása szerint is *Szabadkán* született (1910. márc. 24-én) — *Szeged* azonban ezt nem hajlandó tudomásul venni. Apja szegedi újságíró volt, a fiú Tömörkényről írt monográfiát, tanulmánykötetét Szeged városának ajánlotta — csak szegedi születésű lehet tehát. Így írja ezt Csaplár Ferenc, a Szegedi Fiatalok mozgalomát feldolgozó könyvében, s legutóbb a Népszabadság is hírül adta.

Az 1968. augusztus 31-i számban városunk egyik lelkes lokálpatrióta polgára nyilatkozik a szabadtéri játékokról, s Ortutay kapcsán odamondja az újságírónak: „ő egyébként itt a szomszédban, abban a házban született”.

Lám, nemcsak filológiai tévedésről van szó: közhiedelemről, valóban legendáról, amire éppen fordítva igaz Juhász Gyulának e három sora:

*A szép, bus Szegeden
[születtem,
De a dajkám dala felet-
[tem
Szabadkán hangzott haj-
[danán.*

Ortutay, a tudós etnográfus tudja legjobban, hogy a legendás hiedelem egyszersmind a hála és megbecsülés jele; Szeged esetében most a visszonzásé. Ne ítéljük el hát tévedő polgártársainkat, mert abban mi is egyetértünk velük, hogy csak úgy szabadkai Ortutay Gyula, ahogy Tömörkény ceglédi volt s ahogy Móra kiskunfélegyházi.

A KRITIKA FELELŐSSÉGÉRŐL

A IX. SZEGEDI NYÁRI TÁRLAT ÜRÜGYÉN

Az „írastudók” felelősségéről beszélni századunkban nem múló kordivat. Nem a romantikus világmegváltás továbbéléséből táplálkozó jelenség, hanem a kor lényeges problémáiból adódó gond. A tömegkommunikációs eszközök nagyfokú elterjedtsége, a tény, hogy az „írastudók” hangja napjainkban könnyebben utat talál a közönséghez, alakítja a tömegek állásfoglalását, normális körülmények között az írókat, kritikuskokat egyaránt iokozott felelősségre inti. Sajnos, ellenpéldákban sem szűkölködünk az irodalom és a képzőművészet területén.

Pedig a kritikus felelősség hiánya sehol sem olyan káros, mint éppen a képzőművészetben. Ezen a területen ugyanis közműveltségünk belső aránytalanságából, irodalomcentrikusságából adódóan — amely hosszú ideig nem csak hogy nem kedvezett a látáskultúra fejlődésének, hanem azt háttérbe is szorította — a képzőművészetéről, mai képzőművészetünkről formált köztudat alakításában a művészetkritikusnak nagyobb felelőssége van, mint az irodalom területén bábáskodó kollégájának.

A műkritika ilyen fokozott felelősségerzete táplálta képzőművészeti vitáink gyakori személytelensége azonban véleményem szerint gátolja igazi eredmények megszületését. Az „egyesekek” és „mások” kategóriák mögött továbbra sem tudja a gyanútlan olvasó, hogy ki az ellenfél, akinek megállapításával nem érthetünk egyet. Pedig sok az ilyen ellenfél, hiszen még az olyan igényesen szerkesztett, nagy tömegformáló hatású lap, mint az *Elet és Irodalom* is, helyt ad — szerencsére csak ritkán — olyan, vitatható komolyságú megállapításokkal tüzdezt műkritikának, mint *Pernecky Géznak* az *augusztus 10-i számban Szegedi Tárlat* címmel megjelent cikke.

Pernecky kritikájának mindhárom gondolati egységével vitatkoznunk kell, mivel híjával vannak az esztétikai és kulturpolitikai megfontoltságának.

Az első rész egyértelmű elmarasztaló megállapításokat fogalmaz meg Szeged képzőművészetéről és „érdekes” felfedezéssel hívja fel magára a figyelmet: „A budapesti körutakhoz hasonló eklektikus palotasorok, a dominókból összerakogatott neoóstiális dóm, és a régi halászbárkákat buzgón elfelejtő Tisza-part kevésbé alkalmasak arra, hogy művészetet inspiráljanak.” (A megállapítás továbbgondolása folytán a világnak művészetet inspiráló és nem inspiráló részekre való felosztásának gondolata, ha bevonul a szakirodalomba, az egész eddigi művészettörténeti kutatás átértékeléséhez vezethet.) Es hogy a megállapítás mégse legyen lehangoló azoknak a művészeknek a számára, akik mindezek ellenére szegedieknek vallják magukat, az olajmezőnek a *vonat ablakából megpillantott látványának* „művészi gondolattá” való formálására hívja fel azok figyelmét, akik együtt élnek, alakulnak Szeged változó világával, s nyilván többet és mélyebben látnak, mint ami egy vonatablak perspektívájába belefér.

A második rész az éppen megtekintett (?) IX. Szegedi Nyári Tárlatról mond sommás ítéletet. Megállapításait azzal a merész fordulattal köti az első részhez, hogy a „... gyökértelesség miatt sok a kölcsönzött darab”. És valóban így van, mert a tárlaton kiállító 102 fővárosi és más, vidéken élő művész mellett szinte eltörpül a szegediek alig 20 fős együttese. De hát kinek sikerült már *országos* tárlatot *egy város* képzőművészeti anyagából létrehozni? A szegedi nyári tárlatok egyébként sem szándékoznak csak a város képzőművészeinek fórumává válni, hanem egyrészt a város kulturális vonzáskörének kívánják megkönnyíteni az ország képzőművészeti helyzetéről való tájékozódást, másrészt a Szabadtéri Játékokra érkező nagyszámú vidékiek kívánják lehetővé tenni a képzőművészettel, mai képzőművészetünkkel való megismerkedést.

A kritika azon megállapítása pedig, amely szerint a kiállított alkotások — Kurucz D. Istvántól Abraham Rafaelel át Szabó Ivánig, ... lapos rutinmunkák csak koptatják az ember szemét és a gondolatlanság kényelmes álláspontjához szoktatnak”, a magyar képzőművészeti élet differenciálatlan szemléletére vall.

Az unalom ugyanis nem esztétikai értékmérő, és a vidéki tárlatok „lekezelésének” divatjával sodródni a természetes emberi érdeklődés feladása árán is lehet kényelmes állapot, de mindenképpen káros.

A harmadik rész konkrét műelemzésének megállapításaival is vitatkoznunk kell. Ebben a részben a szerző bővebben ér-

INNEN- ONNAN

lő mű előkészítésére. *Mircea Popa* irodalomtörténész Ilarie Chendi román kritikus és újságíró magyar irodalmi érdeklődését vizsgálja egy tanulmányban.

Ilarie Chendi irodalmi elveinek kialakulásához Gyulai Pál nézetei is hozzájárultak. Egy jellemző idézet Ilarie Chenditől: „Semmiel sem lehet hatékonyabban hozzájárulni két nép közötti szakadék áthidalásához, mint az irodalommal.” Ezt a programot Ilarie Chendi teljesítette is. A Közlemények gazdag dokumentumanyagában adatokat találhatunk Körösi Csoma Sándor göttingai tanulmányainak előkészítéséről, levelet Kriza Jánostól, Benkő József történésztől, Vörösmarty *A vén cigány* és Petőfi *Minnek nevezzétek?* című versének német fordítását olvashatjuk, melyek egy kolozsvári kalendáriumban jelentek meg 1881-ben. S találunk a Közlemények legújabb számában egy bibliográfiát, melyet Réthy Andor, a román és a romániai magyar irodalom hűséges bibliográfus sáfárja állított össze Mórincz Zsigmond műveinek román fordításáról. 9 önálló kötetet és 44 művet sorol föl.

(I. M.)

SZABOLCS-SZATMÁRI SZEMLE 1968. 3. sz.

A harmadik évfolyamát élő nyíregyházi folyóirat legújabb száma azt igazolja, hogy egyre inkább elhagyja a helytörténeti folyóiratok múltba merevedő jegyeit, s Szabolcs-Szatmárnak

rendkívül mozgékony szellemiségű fórumává válik. Szerzőgárdáját a megye értelmiségének minden rétegéből verbuválja, innen ered cikkeinek sokfelé tekintése. Például, ahogyan a megye 1967-es jövedelemviszonyait máris tanulságokkal összegezik, vagy ahogyan a népművelés kérdését állandóan napirenden tartják.

A nyíregyházi Tanárképző Főiskola baráti kapcsolatai révén került a szemlébe *Petro Lizavec* tanszékvezető írása az ungvári Állami Egyetem magyar irodalmi és nyelvi oktatómunkájáról és kutatásairól. Tanszéke magyar szakos tanárokat képez a Kárpátontúl magyar nyelvű középiskolaiba. Előadásai és szakszemináriumaik címeiből: a Nagy Októberi Szocialista Forradalom hatása Juhász Gyula költészetére, Sevczenko és Magyarország, Móricz Zsigmond munkássága, a magyar dráma története, ukrán—magyar nyelvi kapcsolatok, népnyelvi, nyelvjárási kutatások stb. Gortvay Erzsébet oktatójuk több dolgozatot publikált a Juhász Gyula és az orosz irodalom című kutatási témában. (Sajnos ezek a dolgozatok nem jutottak el hozzánk, mint ahogy az ungvári egyetem magyar irodalmi kutatómunkájának más eredményei sem ismertek nálunk.) A szemle legújabb száma közli *Oleg Rosszianov*nak, a kiváló szovjet irodalomtörténésznek tanulmányát Juhász Ferenc, Simon István és Váci Mihály költészetéről. (A cikk eredetileg az *Innosztrán-*

tékeli *Lóránt János* valóban tehetséges festőművész kiállított alkotásait. „...amiért érdemes volt odamenni, amit magunkkal viszünk mint felfedezést.” Ha nem abszolútizáljuk a megállapítást és az utána következő érveket esztétikai normákkal helyettesítjük, még igazat is adhatunk Perneckynek. A képek azonban az ő számára azért jelentenek nagy élményt, mert „Lóránt a fanyar szürkék és a szófukar formák együtteséből olyan *enteriőröket* festett, amelyeket mintha zuhanás közben láttunk volna meg, éles, koncentrált feszültségben, és ugyanakkor valami *hűvös, személytelen huzat* nyugtalanító közegében.”

A kritika elolvasása után ismét megtekintettem a tárlatot, Lóránt képeit most is mestermunkának tartottam, de bármennyire igyekeztem, a „*Hűvös, személytelen huzat* nyugtalanító közegébe” nem sikerült kerülnöm — amit ugyan ma sem tudok, hogy mit jelent, de nyilván létezik, csak engem eddig elkerült, és azért nem látom Lóránt egyik képét sem *enteriőrnek*, mivel egyik sem az. Hogy ezzel a „*ráfogásos módszerrel*” nem sokat segít a műkritika sem Lóránt Jánosnak, sem másnak, azt úgy érzem, bizonyítanom sem szükséges.

Nem akarok „*elfogultsággal fenekedni elfogultságra*”, erre a IX. Szegedi Nyári Tárlatnak nincs is szüksége. Elviselem az a kiállítás megbízható ítélet alapján megnyugtató elmarasztalást is. „Mert a Szegedi Nyári Tárlat is — miként ezt D. Fehér Zsuzsa írja — magán viseli képzőművészetünk általános problémáit, s módot ad azoknak a kérdéseknek felvetésére, amelyek más keresztmetszet-igényű tárlaton felmerülnek.” Csupán a leírt ítélet elemző, tudományos és publicisztikai eszközökkel való hitelességének hiányát teszem szóvá. A műkritika ugyanis nem azonos a vidéki kulturális centrumok törekvéseinek és eredményeinek elmélyedt megismerő tevékenység nélkül kategórikus elutasításával. És ezeknek az eredményeknek és törekvéseknek kulturálpolitikai fontosságát megdöntetlenül elvitatni — bűn.

VARGA JÓZSEF

Egy elfelejtett szegedi szobrász:

BÁNSZKY SÁNDOR

Nyolcvan évvel ezelőtt, 1888-ban született és ötven éve, 1938 őszén hunyt el a franciaországi villefranche-i internálótáborban Bánszky Sándor szobrászművész, a század elején Szegedről induló magyar avantgárd művészek egyike. Barátja és küzdőtársa volt Csáky Józsefnek, valamint Szolcsányi Gyulának, két szegedi szobrásztársának, akikkel együtt a kor hívó szavára ő is Párizsba ment, hogy az ottani tanulságok alapján megújított közé tartozhasson az előregedett századvégi szobrászatnak.

Alapképzését Bánszky 1906-ban a Székelyudvarhelyen működő agyagipari iskolában nyerte, majd Csákyval — fiatalkori pajtásával — egy ideig a pécsi Zsolnay-gyárban dolgozott. Utána elvégezte Budapesten az Iparművészeti Iskolát, melynek tehetséges növendékei közé tartozott. Munkáira többször kitüntetést kapott és szorgalma révén állami segítyben részesült. Mint teljesen árva gyermek élt és kellett gondoskodnia önmagáról. Oklevele megszerzését — 1910-et — követően a fővárosban tevékenykedett. De rövidesen Párizsba utazott — mint előtte Csáky —, hogy a század első évtizede körül itt kibontakozó modern művészet alakulásába ő is bekapcsolódhasson. Szolcsányi pedig 1914 januárjában kereste fel Párizsban kollégáit. Így a három szegedi szobrász jóbarát ismét egymásra talált. Bánszkynek szép kis műterme volt ekkor a Rue Vaugliardon, ahol az ismerősök és szakmabeliek, köztük Szobotka Imre és Bosányi Ervin festőművészek sokszor összejöttek. A nyelvész Eckhardt Tibor is megfordult itt, akiről Bánszky egy portrét mintázott. Csáky, Bánszky és Szolcsányi nemcsak tanúi, de részesei is lettek annak a művészeti forradalomnak, amely Picasso és társaival az élen a francia fővárosban ez idő tájt már javában zajlott.

Párizsban 1914 tavaszán nyílt meg a Független Művészek Kiállítása, az Exposition des Artistes Indépendant. Ezen akkor Bánszky és Csáky is szerepeltek, s nem sikertelenül, mert nekünk a nagy világváros napilapjaiba belekerült. További fejlődésüket azonban a közben kitört világháború megakasztotta. Bánszkyt, valamint Szolcsányit — a Párizsban élő osztrák és magyar kolóniával együtt — internáló táborba vitték. Csáky-nak nem kellett velük menni, mert ő már akkor francia ál-

lampogár volt. A villefranche-i gyűjtőtáborban Bánszky és Szolcsányi egészen a háború végéig együtt voltak. Itt rajzokat és kisebb plakettkokat készítettek. De volt egy közösen létrehozott síremlékük is, amelyet egy ottani gazdag francia családnak faragtak ki kőből. Közvetlen hazatérésük előtt, 1918 őszén a villefranche-i táborban kiűtött spanyolnáthának Bánszky is áldozatul esett. A fiatalon — harmincéves korában — elhunyt talentumos szegedi szobrász torzóban maradt modern művészeti törekvéseiről csak néhány érdekes megoldású plasztikai vázlata vall, amelyeket — egyéb személyes dokumentumaival együtt — az emlékezet számára a Móra Ferenc Múzeum őriz.

SZ. Z.

MUNKÁSMOZGALMI MÚZEUMOT

avattak Debrecenben az alkotmány napi ünnepekre idején. Ez eszünkbe juttatja a szegedi munkásmozgalmi dokumentumok ügyét. Az anyag több intézménynél van, az anyag rendkívül gazdag; tudjuk, hogy a Somogyi-könyvtár, a múzeum és a levéltár szisztematikus gyűjtőmunkája szép eredményekkel járt az elmúlt időben. Úgy hiszünk, hogy itt az idő a szegedi munkásmozgalmi múzeum létrehozására is. Az évfordulókra rendezett alkalmi kiállítások mellett (vagy éppen he-

lyettük!) meg kell csinálni az állandó munkásmozgalmi kiállítást. A város legújabb történetének gazdag és leghatékonyabb hagyományáról van szó. Az alkalmi kiállításokra szétforgácsolt munka helyett az állandó kiállításra kell összpontosítani az erőt és támogatást. Ehhez persze az is szükséges, hogy a szegedi munkásmozgalmi dokumentumok fölött egy szerv rendelkezék, mely a munkásmozgalmi múzeum létrehozása érdekében kizárja az intézmények közti határvillongást, féltékenykedést.

ÖTPERCES INTERJÚ EGY FIATAL TUDOMÁNYÁGRÓL

Augusztus 28—30 között a tudományegyetem bölcsészkarja, pontosabban annak Finn-ugor nyelvészeti tanszéke volt a házigazdája egy nemzetközileg is jelentős tanácskozásnak: a nyelvtipológiai konferenciának. A meghívottak közül huszonhat magyar és 19 külföldi tudós vett részt a vitákon, melyek a három nagyobb lélegzetű főelőadást és a tizenhat húsz-húszperces referátumot követték. Eddig a hír. De mi van mögötte? Mi is az a nyelvtipológia, és miért mondható jelentősnek a szegedi vállalkozás?

— Nemcsak a szegedi, de a nemzetközi tudományos életben is újszerű konferenciát rendeztünk közösen az MTA nyelv- és irodalomtudományi osztályával — mondja dr. Hajdú Péter egyetemi tanár, a finn-ugor tanszék vezetője. — Maga a tudományág is fiatal, annak ellenére, hogy alapjait már a XIX. században kezdték lerakni, amikor főleg Schlegel, Humboldt eredményei alapján a nyelveket izoláló, aglutináló stb. típusokra osztották. A modern tipológia nem ezekkel a kérdésekkel foglalkozik, hanem két más problémával. Az egyik: a nyelvek karakterológiája, azaz, melyek

naja *Literatura* 1968/3. számában jelent meg.) Rosszianov magyar irodalommal foglalkozik, ismerjük a szerző tanulmányait a Tanácsköztársaság irodalmáról, Adyról, Zalka Mátéről. Úgy tűnik, hogy az élő magyar irodalom felé tájékozódik. A három költőt tartja legújabb líránk legjellemzőbb alakjainak. Tanulmányában többek között ezeket olvashatjuk: „Juhász Ferenc úgyszólván romantikus-expresszív oldalról gazdagítja a magyar költészetet.” Simonról: „a hagyományos» realizmus egyedien-új ere buzog nagyon frissen benne”. Vácut a mai legjellemzőbbnek, szónoki lírikusnak, politikus hazafinak nevezi, kinek „lírájából hiányzik a hétköznapi unalma, nyoma sincs a romantika és a prózai élet konfliktusának, a fáradtság, a korai kiábrándultság hangulatának, amik időnként a fiatal költők közül Papp Lajost és Fodor Andrást kínozzák”. A tanulmányból látható, hogy Rosszianov Juhász költészetével viaskodik leginkább, s itt kerülhet majd vitába a magyar kritikával, persze csak akkor, ha a magyar kritika majd veszi azt a fáradtságot, hogy vitába bocsátkozik Rosszianovval. Olvastunk egy cikket a szabolcs-szatmári népi verselőkről is, Erdész Sándor múzeológus írta. Mind a néprajztudomány, mind pedig a műköltészettel foglalkozó irodalomtudomány eledig csak ritkán méltatta figyelemre ezt a lassan-lassan kipusztuló műfajt, melyben igen ősi foglal-

INNEN- ONNAN

kozás és híradás formája maradt meg: az énekmondásé, ami ma már csak szórakozási vagy alkalmi formák közt él: köszöntővers, sirató, fejfavers stb. Erdész Sándor gyűjtése azért is figyelemre méltó, mert amint adatközlőinek korából kiderül, igencsak öreg emberek, velük fog pusztulni a műfaj is.

VID

A SOMOGYI KÖNYVTÁR KIADVÁNYA A FORRADALMAKRÓL

A könyvtár egyik leghasznosabb és mondhatjuk úttörő kezdeményezése, hogy a különböző történelmi évfordulókra az események szegedi vonatkozásainak anyagát szövegmásolatokban megjelenteti. Már a Nagy Októberi Szocialista Forradalom évfordulójára kiadott gyűjtemény is méltó érdeklődést keltett és bizonyította ennek a munkának fontosságát. A ritka, nehezen hozzáférhető dokumentumok így eljutnak oda, ahol leginkább szükség van rájuk: az irodalom és történelem szakos tanárokhoz, kutatókhoz, érdeklődő olvasókhöz. (Nehezen hozzáférhető anyagról van szó. Pl. a Délmagyarország 1919-es évfolyamának legteljesebb gyűjteményét a könyvtár már csak tudományos kutatók számára tudja rendelkezésre bocsátani, mert a rossz rotációs papírból készült lap súlyosan megrongálódott a sok használatból.)

Az őszirózsás forrada-

KRÓNIKA

azok a jellemző paraméterek, amik egy-egy nyelv egyéniségét adják. Másrészt olyan univerzális törvényszerűségek keresése, amelyek több nyelvben is megtalálhatók. Ezeknek segítségével hasonlíthatók össze azok a nyelvek, melyek nem állnak egymással rokonságban.

— *Mióta beszélünk ilyen modern értelemben vett nyelvtipológiáról?*

— Az univerzáliai kutatása tíz évvel ezelőtt indult meg a Szovjetunióban és az Egyesült Államokban. Nálunk a fejlődés nem volt olyan gyors, mint az említett országokban, s éppen ezért rendeztük meg ezt a konferenciát, hogy előbbre vigyük a tudományág hazai fejlődését. Ezért hívtunk meg elsősorban amerikai és szovjet professzorokat.

— *Milyen kérdésekkel foglalkozott a konferencia?*

— A modern tipológia eszméjét a tíz évvel ezelőtti oslói VIII. nemzetközi nyelvészkongresszuson vetette föl a mai nyelvészet „pápája”, Roman Jacobson. Az ő egyénisége erős hatással volt a tipológia fejlődésére, mely kezdetben — éppen Jacobson hatására — elsősorban fonológiai kérdésekkel foglalkozott. Ma már a szintaktikai és morfológiai tipológia áll a kutatás középpontjában, s ezt tükrözte a mi konferenciánk is. Társköre a nyelvtipológia elméleti kérdései különös tekintettel az észak-eurázsiai nyelvekre.

V. M.

V. NEMZETKÖZI PEDAGÓGUS ESZPERANTÓ SZEMINÁRIUM

Az augusztus 11-i megnyitón a Csongrád megyei Eszperantó Bizottság titkára, Rátkai Árpád bevezető szavai után Radnóti Tamás, a m. j. városi tanács népművelési csoportvezetője és a szeminárium vezetősége üdvözölte a résztvevőket, majd több mint 10 nemzet képviselője adta át honfitársai üzenetét.

A résztvevők nyolc csoportban hallgattak előadásokat a Ságvári gimnáziumban. Ebből öt csoport hallgatta kezdőként, két középhaladó csoport létesült, a legjobb nyelvismerettel rendelkezők pedig egy csoportba tömörültek. Helyi, illetve budapesti előadók tartották a foglalkozásokat, s a tíz nap után száznégyszáz hallgató vizsgázott sikerrel.

A szeminárium résztvevői augusztus 11-én Baghy Gyula szegedi eszperantista író és költő szülőházán emléktáblát helyeztek el. A vendégek a tíz nap alatt megtekintették a szabadtéri játékok előadásait, a fesztivál kiegészítő rendezvényeit, kiállításait látogatták, városnéző sétákon vettek részt, átböngésztek az Eszperantó Múzeum és Könyvtár anyagát a Somogyi-könyvtárban, több alkalommal hallgatták meg a Ladványszky-kórus műsorát.

Japántól Franciaorszáig, Hollandiától Olaszorszáig vitték szét ismét a vendégek a szegedi szeminárium hírért, s mindnyájan a már jól ismert eszperantista búcsúmondattal távoztak el: „Gis revido en la venonta jaro en Szeged!”

(LACZÓ)

PEDAGÓGIAI NYÁRI EGYETEM SZEGEDEN

A József Attila Tudományegyetem és a TIT júliusban rendezte meg az V. Pedagógiai Nyári Egyetemet. Tíznapos programban a pedagógiai szociológia témaköréből 320 hallgató 19 magyar és két német nyelvű előadást hallgatott.

Gömöri Albert harmadikban jött el a Nyári Egyetemre.
— Visszajárok, mert mindig érdekes a program. Nem spekulatív problémákat dolgoznak fel, a gyakorlat által felvetett kérdésekkel foglalkoznak. A gyakorlat és az elmélet kapcsolódik, s az előadások mindig problémafelvetők. Érdekesé, vonzóvá teszi a Nyári Egyetemet előremutató programja. 1966-ban pl. a modern technikai eszközök használatáról tartottak előadásorozatot, most a szociológia és szociometria tárgyköréből.

Werner Ottó, a Veszprémi Járási Művelődésügyi Osztály vezetője szintén harmadszor utazott Szegedre, vele jöttek a nevelők, szakfelügyelők is.

— Tapasztalataikat átadják a kollégáknak, vagy csak önállóan hasznosítják?

— Tantestületi ülés keretében számolunk be a hallottakról.

— Mi a véleménye, nem kellene-e szekciókra osztani a foglalkozást?

— Leszükülne az előadás, sőt dilemma elé kerülne a hallgatóság.

— Hogyan lehetne a Nyári Egyetemet még érdekesebbé tenni?

— A délutánok folyamán be kellene iktatni vitákat, ahol megtalálnák egymást az azonos érdeklődésű emberek, megtárgyalhatják a hallottakat.

— A kulturális programról mi a véleménye?

— A város légköre olyan, hogy az előadáson kívül is nagyon kellemesen telik az idő. Nagyon jó, hogy a Nyári Egyetemmel egy időben van a többi rendezvény is.

Mindenki helyesli a tervet, hogy a jövőre az ifjúságkutatás problémáiról tanácskozzanak, hiszen ez a téma nemcsak a pedagógusokat, de az ifjúsággal más területen foglalkozókat is érdekli.

Dr. Kurt Meindl és dr. Dietrich Roland az Erfurti Tanárképző Főiskola tanárai. Az Uránia német Ismeretterjesztő Társulat munkatársaitól kapták előzetesen a Nyári Egyetem programját.

— Melyik előadást tartották a legérdekesebbnek?

— Nem értékelési sorrendet állítunk fel, ha azt mondjuk, hogy Komlósi Sándor főiskolai docens előadása volt számunkra a legérdekesebb. Azért, mert mi is a családi nevelés kérdésével foglalkozunk. Ezen túlmenően minden előadás nyújtott újat. Érdekesek és hasznosak, mert betekinthet a hallgatóság a kutatási módszerekbe is. Nálunk a Szegedi Nyári Egyetemet hivatalos továbbképzési fórumnak ismerik el.

L. K.

SZEGEDI ZENEBARÁTOK VENDÉGSZEREPLÉSE

Bekötött fejű nénike fi-gyeli érdeklődve a nyír-bátori református temp-lomban a szegedi Zeneba-rátok Kórusa próbáját. A szünetben izgatottan megy az énekesekhez.

— Gyúrja ám, gyúrja az a fehér sapkás — mond-

ja, és Karikó Teréz felé integett a szemével —, tán meg is nyeri a ver-seny!

— Hát verseny ez? — fordulnak hozzá többen.

— Persze, nem látják, ki van írva: hangver-seny!

Vaszy Viktor vezetésével a szegedi Zenebarátok Kórusa augusztus 24—25—26-án Észak-Magyarországon vendégszerepelt. Első nap a kicsiny, ám rendkívül vendégszerető Nyírbátorban léptek fel, ahol nemrég nyílt meg a falumúzeum is, s a járás vezetősége a képzőművészeti és zenei élet meghonosításán dolgozik. Magyarország egyetlen gót stílusú református templomába gyűltek össze a környékbeli városokból az érdeklődők,

INNEN- ONNAN

lom és a Tanácsköztársaság Szegeden címet viseli az új kiadvány, a szegedi napilapok és rölapok másolatai találhatóak benne 1918. okt. 24-től 1919. április végéig. Ezeknek az eseményeknek történeti, irodalomtörténeti értékelését — főleg a szegedi kutatók — már több szempontból elvégezték. Most csak a kiadvány hasznossága készítettet szövegre bennünket.

Jól kitűnik ebből a szelektált anyagból is, hogy a forradalmak idején Szegeden kiváló újságíró gárda működött. A hírközlés gyorsasága mellett föltűnő a kommentálás rendkívüli világossága, politikai tisztánlátása. Az a mód, ahogyan pl. Szalay János 1919. dec. 14-én a Tűz című hetilapban az orosz forradalommal, Lenin „szegedi fiával”, Belocerkovszkij Antallal való szövetségéről ír, és a Károlyi-kormányt balról bírálja, olyan eszméiségre vall, mely a kommunista mozgalom hazai fejlődésének élvonalába helyezi a szerzőt. Most már bizonyítottnak vehetjük (Péter László: Juhász Gyula a forradalmakban című könyve után), hogy a Forradalmi Kis Káté (Délmagyarország, 1919. márc. 25.) című vezércikk szerzője Juhász Gyula. A kommunizmust és a forradalom főadatait kérdés-felelet formájában taglaló írás stílusában erősen emlékeztet a Kommunista Kiáltvány magyarázó stílusára. S ez nem véletlen. Juhász 1919. jan. 24-én az Igazság című hetilapba írott cikkében (Spartacus) a Kommunista Ki-

INNEN- ONNAN

áltvány frazeológiáját használja a proletariátus láncainak elvesztéséről. A dokumentumok közt találjuk Móra híres vezércikke (Memento, Szegedi Napló, 1919. ápr. 1.) kéziratának másolatát is, melyet egy baloldali nyomdász őrzött meg. (A munkás ráérezett ennek az írásnak rendkívül nagy politikai, irodalomtörténeti fontosságára, a megőrzés erre vall.) Találunk itt egy rőpiratot, melyben a várostól távol levő direktóriumi fegyveres harcra szólítja föl Szeged lakosságát. Móra könyvtárosa pedánsággal jegyzettel látja el és elteszi a könyvtár gyűjteményébe. Ebben a gesztusban benne van az egész ember és az író is egy kicsit: könyvtárosa főladata a kiadványok gyűjtése, ez hivatalosságot, bántatlanságot biztosíthat neki, ugyanakkor rejtett, ki nem mondható vonzalmának, a forradalommal való rokonszenvének is kielégülést szerez. (Szegeden ekkor már francia megszállás van!)

Néhány plakát a Kommunista Magyarországi Pártjának a munkásság körében végzett fölvilágosító propagandamunkájáról szól, egy pedig hírt ad Juhász Gyula és Kassák Lajos irodalmi matinéjéről (1918. dec. 12. Korzó Mozi). Ettől kezdve Juhász Kassák Lajost az Ady utáni nemzedék legkiválóbb költőjének tartotta, s ha szólt róla, mindig megjegyezte, hogy Kassákot a proletariátus küldte az irodalomba.

(I. M.)

KRÓNIKA

hogy meghallgassák Verdi Requiem-jét Karikó Teréz, Lengyel Ildikó, Szabó Miklós, Gregor József, a szegedi Zenebarátok Kórusa és a miskolci szimfonikus zenekar előadásában — s a zeneszerető hallgatóság egybehangzó véleménye szerint óriási élményt kaptak.

Augusztus 25—26-án miskolci fellépésre került sor. A miskolci városi tanács a diósgyőri várban három zenei estet rendezett. Bartók „Kékszakállú herceg”-e után, melyet a miskolci zenekar mutatott be, a szegedi Zenebarátok Kórusa Szabó Ferenc Feltámadott a tenger című művét és Verdi Requiem-jét adta elő.

L. K.

CARL ORFF GÖRÖG NYELVŰ OPERÁJA

A Carmina Burana népszerű komponistája *Prometeusz* című új színpadi alkotását Aiszkülosz eredeti görög drámájának versoraire írta. A fedett zenekari árokban az európai hangszerek közül fa- és rézfúvókat, mélyvonósokat, zongorákat, hárfákat, orgonákat alkalmaz, amelyeket számos keleti hangszer egészít ki, mint pl. kínai gongok, tamtamok, japán trombiták stb. A szereplők hol szólóban vagy

kórusban énekelnek, hol beszélnek, hol pedig ritmikus lüktetésben vagy rapszodikus előadási formában recitálnak. A *Prometeusz* a Hölderlin fordítása nyomán készült Antigonéval és Ödipuszszal együtt trilógiát alkot. A művet a stuttgarti ősbemutató széles körű visszhangja után az idei nyári müncheni ünnepi játékok során is átütő sikerrel adták elő.

— (NAGY DR.) —

PÁLYÁZATI FELHÍVÁS

Szeged m. j. Városi Tanács Végrehajtó Bizottsága az őszirózsás forradalom, a KMP megalakulása és a Tanácsköztársaság közelgő 50. évfordulójának tiszteletére pályázatot hirdet *helytörténeti tanulmányok megírására*.

A részvételi első feltétele, hogy a tanulmány műfajában megírandó művek témái a forradalmak és e korszak munkásmozgalmának szegedi eseményeihez kapcsolódjanak, értékelve a város politikai, gazdasági, művelődési történetének egészét vagy egy-egy részterületét (pl.: egy-egy intézmény, üzem vagy a szegedi sajtó története e periódusának megírása, a direktorium tevékenységének értékelése, a szegedi írók szerepének értékelése új adatok, műelemzések alapján).

Nyomatásban már megjelent vagy korábbi pályázatokon díjazott írásokat nem fogadjunk el.

Alapvető igény, hogy a dolgozatok önálló tudományos eredményeket igazoljanak, gazdagítva témájuk már ismert szakirodalmát.

A pályázat jellegű. A benyújtandó művek terjedelme legálább 1 ív, s legfeljebb 10 ív.

Pályadíjak:

- 1 db I. díj 4000,— Ft
- 2 db II. díj 2000—2000,— Ft
- 2 db III. díj 1000—1000,— Ft

A pályamunkák beküldendőik 1969. február 15-ig Szeged m. j. Városi Tanács V. B. Művelődésügyi Osztálya címére: Szeged, Széchenyi tér 10.

Erdeménnyhirdetés: 1969. március 21-én.